

Изденүүчү Кумашова Аида Анаркуловнанын «Башталгыч класстын окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалардын негизинде өстүрүүнүн педагогикалык негиздери» аттуу темадагы 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистигине ылайык педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн жазылган диссертациясына расмий оппонент п.и.д. профессор Акматали Алимбековдун пикири

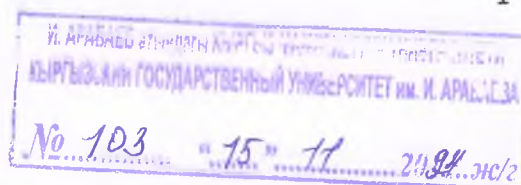
1. Диссертациянын темасынын актуалдуулугу.

Азыркы педагогикалык процесстин негизги максаттарынын бири – логикалык ой жүгүртүүнү өнүктүрүү, өз алдынчалыкты, демилгени жана чыгармачылык потенциалды калыптандыруу. Башталгыч жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты кенже мектеп окуучуларынын математикалык көндүмдөрүн өнүктүрүүгө өзгөчө көңүл бурат. Ушуга байланыштуу «Математика» предмети логикалык жана алгоритмдик ой жүгүртүүнү өнүктүрүүгө көмөктөшүүчү окутуу программасынын зарылдыгын белгилейт.

Бүгүн Кыргызстандын билим берүү мейкиндигинде мектеп окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүнүн өнүгүү деңгээли менен билим берүү талаптарынын ортосундагы дал келбестик жалпыга маалым акыйкаттардын бири. Бул маселенин түпкү себептерине илим бийиктигинен карасак окуучулардын окуу процессинде логикалык ой жүгүртүүсүн б.а. аларды бир жыйынтык корутундуга келүү үчүн акыл операцияларынын түрдүү баскычтарынан өтүшүн шарттаган тажрыйбалар тайыз экендигин көрсөтөт. Дээрлик бардык билим берүү парадигмаларынын алкагында окуучунун логикалык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү анын өзүн психикалык сапаттарын түгөл активдештирүүгө багытталган тапшырмаларды аткаруу аркылуу коштолот. Практикада салттуу да инновациялык сабактын планында “*өнүктүрүү*” компоненти өзүнчө милдет катары белгиленет. Өнүктүрүү –бул баарыдан мурда окуучуда ой жүгүртүү операцияларын б.а. анализдөө, синтездөө, салыштыруу, жалпылоо, классификациялоо, системалаштыруу сыяктуу сапаттарга үйрөтүүгө багытталат. Ошону менен бирдикте көпчүлүк учурда бул милдет сабактын алкагында мугалимдер тарабынан этибарга алынбай реалдуу иш чаралар менен коштолбой. натыйжасы да реалдуу өлчөнбөй кала берүүдө. Түпкүлүгүндө окутуунун натыйжасы дүйнөнү өзүнүн акыл парасаты менен таануу жана коомдук субъект катары өзүн өзү өнүктүрүү, өзгөртүү тажрыйбасына ээ кылуу. Булардын баарынын башатында балдардын таанымдык активдүүлүгүнө, логикалык ой жүгүртүү ишмердүүлүгүнөн көз каранды. Логикалык ой жүгүртүүсү чабал окуучу алган билими менен инсандык баалулуктардын дурусун менен бурушун ылгап, териштирип баалай албайт. Демек, окуу процессинде балдардын зээнин, акыл-парасатын ой жүгүртүүсүн субъективдүү окуган нерсесинин акыйкат экендигин ой жүгүртүүсүз тааный албайт.

Бирок, азыр башталгыч класстан баштап логикалык ой жүгүртүүнү окуу процессинин туруктуу компонентине айландыруунун педагогикалык шарт жагдайлары боюнча атайын изилдөөлөр сейрек. Ушул жагдайдан алып караганда Кумашова Аида Анаркуловнанын «Башталгыч класстын окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалардын негизинде өстүрүүнүн педагогикалык негиздери» аттуу диссертациясынын темасын

Окумуштуу каттоо: [Signature]

коомдук, практикалык жана илимий өнүгтөн актуалдуу деп эсептөөгө болот. Ушундан улам изденүүчү Кумашова Аида Анаркуловнанын «Башталгыч класстын окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалардын негизинде өстүрүүнүн педагогикалык негиздери» аттуу диссертациясын бардык жагынан өтө актуалдуу жана келечектүү изилдөө катары баалоого болот.

Иликтөөгө алынган проблеманын көп кырдуу аспектерин талдоо үчүн автор тарабынан социалдык психология, педагогика, математиканы окутуунун методикасы багытындагы адабияттар жетиштүү талдоого алып алардын идеяларын орундуу колдонууга далалат жасаган. Изилдөөнүн максаты менен натыйжаларынын ортосунда ички логикалык биримдик орчундуу дооматтарды коюуга мүмкүнчүлүк бербейт. Изилдөөнүн милдеттери, коргоого коюлган жоболор, кортундулар түгөлү менен анын мазмунуна дал келет.

Диссертациялык изилдөөнүн максаты башталгыч класстын окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалар аркылуу өстүрүүнүн педагогикалык шарттарын аныктоо, натыйжалуулугун эксперимент аркылуу текшерүү жана практикалык сунуштарды иштеп чыгуу. Ал максатка ылайык төмөндөгү милдеттерди аткаруу каралган: башталгыч класстын окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалар аркылуу өстүрүүнүн теориялык негиздерин жана учурдагы абалын изилдөө; башталгыч класстарда математиканы окутуу процессинде атайын тапшырмалар аркылуу окуучулардын логикалык ой жүгүртүүсүн өстүрүүнүн педагогикалык шарттарын аныктоо; аныкталган педагогикалык шарттарды башталгыч класстардын математикасын окутуу процессине киргизүүнүн жолдорун иштеп чыгуу жана натыйжалуулугун эксперимент аркылуу текшерүү, жыйынтыктоо. Изилдөөнүн максатына жетүү жана милдеттерин чечүү багытында изденүүчү бир топ алгылыктуу жумуш аткарган. Коюлган милдеттер Кыргызстандын педагогикалык илиминин контекстиндеги чечилген маселелердин айдынынан алып караганда жаңы.

2. Диссертациялык изилдөөнүн натыйжасында изденүүчүнүн өзү тарабынан алынган натыйжалар.

Коргоого коюлган диссертация теориялык жактан ыраатуу бардык компоненттери коюлган талаптарга түгөл шайкеш аткарылган изилдөө болуп эсептелет. Алынган натыйжаларды төмөнкүчө мүнөздөөгө болот:

- 1- **натыйжа.** Башталгыч класстын окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалар аркылуу өстүрүүнүн психологиялык-педагогикалык негиздери, негизги түшүнүктөрү ачылып көрсөтүлгөн;
- 2- **натыйжа.** Башталгыч класстарда математиканы окутуу процессинде атайын тапшырмалар аркылуу окуучулардын логикалык ой жүгүртүүсүн өстүрүүдө мугалимдердин мотивациясын, атайын тапшырмаларды иштеп чыгуунун принциптерин, окуучулардын өз алдынча ишмердүүлүгүн активдештирүүнү ичине алган педагогикалык шарттары аныкталган;
- 3- **натыйжа.** Башталгыч класстардын математика сабактарында атайын тапшырмалар аркылуу окуучулардын логикалык ой жүгүртүүсүн өстүрүүнүн педагогикалык шарттарын окутуу процессине киргизүүнүн жолдору педагогикалык эксперимент аркылуу тастыкталып илимий-практикалык сунуштар иштелип чыккан.

3. Диссертацияда аныкталган изденүүчүнүн ар бир илимий натыйжасынын, таянактарынын жана корутундусунун негизделгендик жана ишенимдүүлүк даражасы.

Изилдөөдөн келип чыккан теориялык тыянактардын ишенимдүүлүгү тиешелүү методологиялык жоболордун жана методдордун жетекчиликке алынышы аркылуу камсыздалган. Диссертант изилдөөнүн бардык милдеттерин чечүүдө белгилүү бир өлчөмдөгү так эместиктерге жана субъективизмге жол бербей турган бири бирин толуктоочу ар түрдүү методдорду колдоно алган

4. Диссертацияда аныкталган изденүүчүнүн ар бир илимий натыйжасынын (жобосунун), тыянактарынын жана корутундусунун жаңылык даражасы.

1- **натыйжа.** *Салыштырмалуу жаңы.* Башталгыч класстын окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалар аркылуу өстүрүүнүн психологиялык-педагогикалык негиздери, негизги түшүнүктөр толукталып, такталган.

2- **натыйжа.** *Жаңы.* Диссертант тарабынан негизделген башталгыч класстарда математиканы окутуу процессинде атайын тапшырмалар аркылуу окуучулардын логикалык ой жүгүртүүсүн өстүрүүдө мугалимдердин мотивациясын, атайын тапшырмаларды иштеп чыгуунун принциптерин, окуучулардын өз алдынча ишмердүүлүгүн активдештирүүнү ичине алган педагогикалык шарттар өздүк изилдөөлөрдүн натыйжасы жана оригиналдуу мүнөзгө ээ.

3- **натыйжа.** *Жаңы.* Башталгыч класстардын математика сабактарында атайын тапшырмалар аркылуу окуучулардын логикалык ой жүгүртүүсүн өстүрүүнүн педагогикалык шарттарын окутуу процессине киргизүүнүн жолдору педагогикалык эксперимент аркылуу тастыкталып илимий-практикалык сунуштар иштелип чыккан. Эксперименттертин этаптары, коюлган максат, милдеттери, колдонулган методдор, алынган жыйынтыктар коюлган милдеттердин реалдуу педагогикалык процессте орун алышын тастыктап турат.

5. Изилдөөнүн натыйжаларынын практикалык баалуулугу төмөндөгүлөр менен аныкталат:

- изилдөөнүн натыйжаларынын практикалык мааниси башталгыч класстарда математиканы окутуу процессинде атайын тапшырмалар аркылуу окуучулардын логикалык ой жүгүртүүсүн өстүрүүнүн педагогикалык шарттарын окуу процессине киргизүүнүн методикасынын иштелип чыккан;

- башталгыч класстын окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн өстүрүүгө багытталган принциптердин жана талаптардын негизинде иштелип чыккан атайын тапшырмалардын системасынын сунушталган;

- башталгыч класстын мугалимдери үчүн математика сабактарынын алкагында атайын тапшырмалар аркылуу окуучулардын ой жүгүртүүсүн өстүрүү боюнча методикалык кеңештер, сунуштар иштелип чыккан.

Иштелип чыккан илимий-методикалык сунуштар башталгыч мектептерде жана башталгыч класс мугалимин даярдаган жогорку окуу жайларда колдонууга ийкемдүү.

6. Алынган натыйжалардын ички биримдигин жана тиешелүү актуалдуу проблеманы, теориялык жана прикладдык милдетти чечүүгө багытталгандыгын баалоо.

Издөнүүчү Кумашова Аида Анаркуловнанын «Башталгыч класстын окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалардын негизинде өстүрүүнүн педагогикалык негиздери» аттуу темадагы диссертациясында көрсөтүлгөн натыйжалар башталгыч класс окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалар аркылуу өнүктүрүүнүн көп кырдуу аспектерин илимий жактан таанууда жана аларды ишке ашырууда өз ордун таба алат. Алынган натыйжалар белгилүү өлчөмдө ички биримдикке жана логикалык ырааттуулукка ээ. Практикалык сунуштар илимий теориялык жоболорго жана эксперименттик тажрыйба иштеринин натыйжаларына негизделген.

Диссертация белгиленген проблема боюнча жана бир катар жаңы илимий таанымдык натыйжаларды камтыйт. Бул изденүүчүнүн башталгыч класс окуучуларын тарбиялоонун теория жана практикасына кошкон салымын аныктай алат.

7. Диссертациянын негизги натыйжаларынын, жыйынтыктарынын, корутундуларынын толук жарыяланышы.

Изилдөөнүн багыты боюнча бардыгы 3 окуу-методикалык колдонмо 11 макала жарыяланган. Автордун илимий илимий-методикалык эмгектери изилдөөнүн негизинде формулданган теориялык жоболорду ошондой эле практикалык рекомендацияларды толугу менен өз ичине камтыйт.

8. Диссертациялык жумуштун айрым кемчиликтери катары төмөнкүлөрдү көрсөтүүгө болот:

1. Изилдөөчү диссертациянын алкагында башталгыч класс окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүнүн критериалдык мүнөздөмөлөрүн жеткиликтүү ачып, чечмелеп берсе диссертация олуттуу утушка ээ болоор эле. Бул башталгыч класстардын математика сабактары боюнча стандарттарды, окуу-методикалык комплексттерди, окуу китептерди, сабактардын мазмунун өркүндөтүүдө өзгөчө мааниге ээ болоор эле.
2. Диссертацияда башталгыч класс окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалар аркылуу өнүктүрүүнүн педагогикалык шарттарын аныктоонун методологиялык негиздери, методикалык процедуралары жана аларды ишке киргизүү багытындагы тажрыйбалар деталдуу, кеңири берилсе жакшы болмок. Изилдөөнүн айрым компоненттеринде өзгөчө эксперименттердин мазмунунда педагогикалык шарттар түшүнүгү кеңири чагылдырылбай калгандай таасир калтырат.
3. Диссертант эксперименталдык жумуштун жыйынтыктарын б.а. башталгыч класс окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалар аркылуу өнүктүрүүнүн натыйжаларын өлчөп, баалоонун башка дагы варианттарын колдонсо болмок. Өзгөчө башталгыч класс окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүнүн көрсөткүчтөрү көп кырдуу татаал кубулуш болгондуктан кошумча диагностикалык каражаттарды колдонуу маалыматтардын объективдүүлүгүн арттырмак.

Бирок аталган кемчиликтер диссертациянын теориялык жана практикалык натыйжаларына олуттуу таасир эте албайт. Кумашова Аида Анаркуловнанын кандидаттык диссертациясын өз алдынча аткарылган изилдөө катары кароого болот.

Автореферат жана жарыяланган эмгектер негизинен диссертациянын мазмунун чагылдырат жана ага туура келет. Изилдөөнүн мазмуну жана андагы алынган жыйынтык жободогу көрсөтүлгөн критерийлерге толугу менен жооп берет.

9. Изденүүчү Кумашова Аида Анаркуловнанын «Башталгыч класстын окуучуларынын логикалык ой жүгүртүүсүн атайын тапшырмалардын негизинде өстүрүүнүн педагогикалык негиздери» аттуу педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы Кыргыз Республикасынын Улуттук аттестациялык комиссиясынын диссертациялык изилдөөлөргө коюлуучу талаптарына ылайык келет. Ал эми изденүүчү Кумашова Аида Анаркуловна 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасына татыктуу деп эсептөөгө болот.

Расмий оппонент:

**Кыргыз-Түрк “Манас” университетинин
профессору, педагогика илиминин
доктору**

Алимбеков А.